

**BOLONIYA TA'LIM TIZIMI VA UNING ZAMONAVIY TA'LIM
RIVOJIDAGI O'RNI**

Narziyeva Nazokat Xudayberdiyevna

*University of Management and Future Technologies Sirtqi bo'lim
Pedagogika va psixologiya ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi*

Karimova Yulduz

*University of Management and Future Technologies Sirtqi bo'lim
Pedagogika va psixologiya ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Maqolada Boloniya ta'lim tizimining mazmun-mohiyati, asosiy tamoyillari va xalqaro ta'lim makonidagi o'rni tahlil qilingan. Kredit-modul tizimi, akademik mobillik, ta'lim sifatini baholash mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, mazkur tizimni milliy oliy ta'limga joriy etishning afzalliklari va muammolari ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Boloniya jarayoni, kredit-modul, akademik mobillik, ta'lim sifati, Yevropa oliy ta'lim hududi..

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasining ta'lim tizimida mamlakat Prezidenti Shavkat Mirziyoyev rahbarligida keng qamrovli strategik islohotlar amalga oshirilmoqda. Sohaga oid dolzarb vazifalar kontseptual va strategik hujjatlarda o'z aksini topmoqda. Xususan, "O'zbekiston – 2030" strategiyasi, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi, shular jumlasidandir.

XXI asrda oliy ta'lim tizimining globallashuvi va integratsiyasi jadal tus oldi. Davlatlar o'rtasida ilmiy, madaniy va iqtisodiy aloqalarning kuchayishi ta'lim sohasida yagona yondashuvlarni shakllantirishni taqozo etdi. Shu jarayonda 1999-yilda qabul qilingan Boloniya deklaratsiyasi Yevropa oliy ta'lim makonini yaratishning muhim bosqichi bo'ldi.

Boloniya ta'lim tizimining asosiy maqsadi – turli mamlakatlar oliy ta'lim tizimlarini yaqinlashtirish, diplomlarning tan olinishini ta'minlash, talabalar va

professor-o'qituvchilarning erkin harakatlanishi uchun sharoit yaratishdan iboratdir. Bugungi kunda mazkur tizim ko'plab davlatlar ta'lim siyosatining ajralmas qismiga aylangan.

Boloniya jarayoni Yevropa davlatlari tomonidan oliy ta'limning raqobatbardoshligini oshirish maqsadida yo'lga qo'yilgan. 1999-yilda 29 davlat vakillari tomonidan imzolangan deklaratsiya quyidagi strategik vazifalarni belgilab berdi:

- ikki bosqichli (bakalavr–magistr) ta'lim tuzilmasini joriy etish;
- yagona kredit tizimini qo'llash;
- ta'lim sifatini baholashning umumiy mexanizmlarini yaratish;
- akademik mobillikni rivojlantirish;
- diplom ilovasining yagona shaklini joriy qilish.

Ushbu maqsadlar Yevropa oliy ta'lim hududida bilimlarning erkin harakatini ta'minlashga qaratilgan.

Boloniya tizimining asosiy tamoyillari quyidagilari:

1. Kredit-modul tizimi

Boloniya tizimining markazida ECTS – Yevropa kreditlarni o'tkazish va jamlash tizimi turadi. Kreditlar talabanning o'quv yuklamasini o'lchash birligi bo'lib, ta'lim natijalarini aniq baholash imkonini beradi.

Kredit-modul tizimi: talabanning mustaqil ta'lim ulushini oshiradi; fanlarni tanlash erkinligini kengaytiradi; baholashning shaffofligini ta'minlaydi.

2. Ikki bosqichli ta'lim

Boloniya modeli bakalavriat va magistraturadan iborat bo'lib, kasbiy yo'naltirilganlikni kuchaytiradi. Bakalavriat umumiy fundamental bilimlarni, magistratura esa ilmiy-tadqiqot va chuqur kasbiy kompetensiyalarni shakllantiradi.

3. Akademik mobillik

Talabalar va o'qituvchilarning boshqa universitetlarda tahsil olishi yoki faoliyat yuritishi uchun imkoniyatlar yaratiladi. Bu ilmiy tajriba almashinuvi va madaniyatlararo muloqotni rivojlantiradi.

Boloniya tizimining ta'lim sifatiga ta'siri quyidagilarda namoyon bo'ladi.

Boloniya jarayoni ta'lim sifatini oshirishning quyidagi mexanizmlarini taklif etadi:

Natijaga yo'naltirilgan ta'lim. O'quv dasturlari kompetensiyalar asosida shakllantiriladi.

Baholashning shaffofligi. Reyting va kredit tizimi subyektivlikni kamaytiradi.

Raqobat muhiti. Universitetlar o'rtasida sog'lom raqobat kuchayadi.

Xalqaro standartlarga moslik. Diplomlarning tan olinishi osonlashadi.

Mazkur omillar oliy ta'lim bitiruvchilarining mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshiradi.

Boloniya ta'lim tizimini O'zbekistonda joriy etishning muhim jihatlariga to'xtalib o'tsak.

So'nggi yillarda O'zbekistonda oliy ta'lim tizimini tubdan modernizatsiya qilish, uni xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonning muhim yo'nalishlaridan biri – Boloniya ta'lim tizimi tamoyillarini milliy ta'lim amaliyotiga joriy etishdir. Boloniya jarayoni nafaqat ta'lim tuzilmasini o'zgartirish, balki ta'lim falsafasini yangilash, talabani faol subyektga aylantirishni ko'zda tutadi.

Mamlakatimizda oliy ta'limni xalqaro maydonga integratsiya qilish quyidagi omillar bilan belgilanadi:

Mehnat bozorining globallasuvi;

Xalqaro diplomlarning tan olinishi zarurati;

Kadrlar raqobatbardoshligini oshirish;

Ta'lim sifatini xalqaro mezonlarga moslash.

Boloniya tizimi milliy oliy ta'limni jahon ilmiy-ta'lim makoniga yaqinlashtirishning samarali mexanizmi hisoblanadi.

Boloniya tamoyillarini joriy etish jarayoni bir qator imkoniyatlar bilan birga muammolarni ham yuzaga keltiradi.

O'zbekistonda Boloniya tizimini joriy etishning markazida kredit-modul yondashuvi turadi. Uning afzalliklari: talabaning o'quv yuklamasini aniq o'lchash; fanlarni tanlash erkinligi; mustaqil ta'lim ulushining ortishi; baholash shaffofligi.

Talaba o'z ta'lim trayektoriyasini mustaqil shakllantirishi, individual rivojlanish yo'lini tanlashi mumkin bo'ladi.

Boloniya tizimi doirasida: talabalar xorijiy universitetlarda o'qish imkoniga ega bo'ladi; professor-o'qituvchilar tajriba almashadi; qo'shma dasturlar yaratiladi.

Bu jarayon milliy ta'lim sifatini oshirishga, ilg'or tajribalarni o'zlashtirishga xizmat qiladi.

Afzalliklar: ta'limning xalqaro integratsiyasi; talabalarning mustaqil fikrlashi rivoji; zamonaviy baholash tizimlari; xorijiy tajribadan foydalanish.

Muammolar: o'qituvchilarning yangi tizimga moslashuvi; metodik bazaning yetarli emasligi; kreditlarni to'g'ri rejalashtirish; moddiy-texnik ta'minot.

Ushbu masalalarni hal etish uchun professor-o'qituvchilar malakasini oshirish, o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish muhimdir.

Boloniya tizimini samarali joriy etish uchun: o'quv dasturlarini kompetensiyaga yo'naltirish; raqamli ta'lim platformalarini kengaytirish; professor-o'qituvchilarni qayta tayyorlash; ish beruvchilar bilan integratsiyani kuchaytirish lozim.

Boloniya ta'lim tizimini O'zbekistonda joriy etish oliy ta'limni modernizatsiya qilishning strategik yo'nalishidir. Mazkur tizim talabani markazga qo'ygan, natijaga yo'naltirilgan, shaffof va raqobatbardosh ta'lim modelini shakllantiradi. Uni izchil amalga oshirish mamlakatimizda xalqaro darajadagi mutaxassislar tayyorlashga xizmat qiladi.

Yangi tizimda talaba ta'lim jarayonining faol subyektiga aylanadi. Mustaqil ta'lim, loyihaviy ishlar, tadqiqot faoliyati ustuvor o'rin egallaydi. O'qituvchi esa bilim beruvchidan ko'ra maslahatchi, tyutor va moderator vazifasini bajaradi.

Bu yondashuv: tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi; amaliy kompetensiyalarni kuchaytiradi; uzluksiz ta'lim motivatsiyasini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, Boloniya ta'lim tizimi zamonaviy oliy ta'limning xalqaro integratsiyasini ta'minlovchi muhim modeldir. Kredit-modul tizimi, akademik mobillik va sifat kafolati mexanizmlari ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur tizimni milliy ta'limga moslashtirib joriy etish

raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning muhim omilidir. Shu bois Boloniya tamoyillarini chuqur o'rganish va izchil tatbiq etish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Болонская декларация. Зона европейского высшего образования. – Болонья, 1999.
2. Байденко В.И. Болонский процесс: проблемы и перспективы. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2018.
3. Абдукаримов Б.А. Олий таълимда кредит-модул тизими. – Тошкент: Фан, 2021.
4. European Higher Education Area and Bologna Process. – Brussels, 2022.
5. Ходжаев Н. Олий таълим менежменти. – Тошкент: Университет, 2020.